

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ КАПІТАЛОУТВОРЕННЯ В СЕКТОРІ АПК УКРАЇНИ

Проаналізовано тенденції формування та функціонування капіталу аграрних підприємств України за останні десять років. Обґрунтовано необхідність поглибленого дослідження процесу капіталоутворення підприємств як запоруки їх фінансової стійкості та фінансової автономії в сучасних умовах.

The tendencies of forming and functioning of capital of agricultural enterprises of Ukraine are analyzed. The necessity of a deep study of capital formation of enterprises is proved, because capital is a mortgage of financial firmness and autonomy of enterprises.

Ключові слова: капітал, аграрне підприємство, позиковий капітал, власний капітал, капіталоутворення

Негативні процеси в економіці, спричинені викликами світової економічної кризи, вимагають посиленої уваги науковців та урядових інституцій до процесів капіталоутворення підприємств України на макроекономічному рівні. Передусім це стосується аграрного сектора, який сьогодні надзвичайно потерпає від спаду в національній економіці. Слід зазначити, що ефективне функціонування галузі безпосередньо залежить від вартісних і структурних характеристик капіталу, яким володіють і розпоряджаються підприємства. Саме тому у даній статті наша увага сконцентрована на тенденціях утворення та функціонування капіталу аграрних підприємств України.

Тенденції капіталоутворення підприємств агропромислового комплексу України, як свідчить аналіз, є предметом наукових пошуків значного кола як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Вагомий внесок у розробку аспектів формування та функціонування капіталу аграрних підприємств України зробили В. В. Баліцька, О. О. Лелюк, В. Я. Плаксієнко, Т. В. Калашнікова та ін. У їхніх працях капітал в цілому розглядається як вартість чи цінність, що приносить дохід, а параметри капіталу підприємств дослідники вважають основним чинником, що характеризує стан галузі чи економіки в цілому. Звертається особлива увага на загрозливі тенденції капіталоутворення суб'єктів економіки та необхідність упровадження ефективних важелів регулювання даних процесів на державному рівні. На думку дослідників, ефективне управління власними та позиковими коштами може забезпечити підприємству стабільну прибуткову діяльність. Зважаючи на це, необхідним є поглиблене дослідження теоретичних основ формування власного капіталу, аналіз можливих варіантів зміни розміру статутного капіталу та узагальнення показників ефективності використання власних та залучених фінансових ресурсів [1 – 4].

Відаючи належне тій кількості досліджень, які здійснюються у даній сфері, зауважимо, що у більшості з них не концентрується увага на параметрах капіталу підприємств. Основні дискусії точаться навколо капіталізації банківської системи, фондового ринку, страхових організацій тощо. Крім того, практично не досліджуються тенденції капіталоутворення сільськогосподарських підприємств на макроекономічному рівні, що дозволило б виділити основні тенденції та характеристики продуктивного капіталу.

Саме тому назріла необхідність здійснення якісної оцінки сучасних тенденцій капіталоутворення аграрних підприємств України з одночасним виділенням основних проблем та шляхів їх подолання, що сукупно обумовлюють актуальність вибору теми статті, визначають її мету та формують коло завдань.

Аналізуючи стан аграрної сфери України, слід звернути увагу на ряд негативних тенденцій, виявлених нами у ході діагностики. Так, у період здобуття Україною незалежності (1991 р.) кількість збиткових господарств становила лише 0,2 %. Державна банківська система надавала кредити під 2-3 % річних. При

переході на систему вільного ринку – у 1999 р. близько 84 % аграрних підприємств виявилися збитковими, а середня збитковість перевищувала 20 %. Уже в 2000 р. ставка по кредитах, що надавалися сільськогосподарським підприємствам, досягла 54 % річних, а інвестиції у сільське господарство скоротилися у 23 рази. Незважаючи на те, що у 2000-х роках фінансовий стан галузі починає стабілізуватися, наслідком чого є отримання галуззю у 2009 р. 7 млрд. грн. прибутку (дані ресурси не було втілено в галузеві інвестиції). Капітальні вкладення у 2009 р. скорочуються вдвічі. Фінансовий стан галузі сільського господарства за багатьма показниками поступається середньому рівню, порівняно з національною економікою. Такі тенденції спонукають до поглибленого вивчення та діагностики основних параметрів фінансової діяльності, яка є визначальним фактором для успішного функціонування підприємства.

Нами проаналізовано тенденції формування та функціонування капіталу аграрних підприємств України за останнє десятиріччя. Як показано на рис. 1, вартісні величини сукупного капіталу розширилися, збільшившись у 2,2 разу. При цьому власний капітал залишається більшим позичкового, за винятком 2008 р., коли позиковий капітал на 8 % перевищив власні ресурси сільськогосподарських підприємств. У 2009 р. дані величини майже збігаються (власний капітал на 3,9 % більший за позичковий), на відміну від 2000 р., коли власні ресурси у 2,3 разу були більшими, ніж позичені.

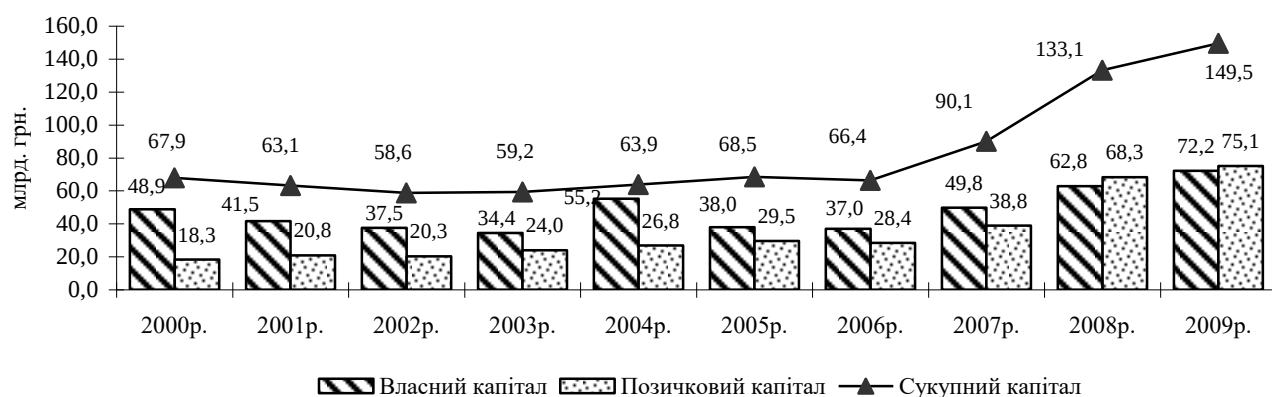

Рис. 1. Вартісні величини капіталу аграрних підприємств України, 2000–2009 рр.

Зважаючи на наведену динаміку, зазначимо, що власний капітал є детермінантою стабільного розвитку та функціонування господарюючого суб'єкта, забезпечуючи його автономію, платоспроможність та знижуючи загрозу банкрутства. Незважаючи на те, що динаміка розмірів власного капіталу аграрних підприємств України за 2000 – 2009 рр. позитивна, вартісні величини його зростають. Так, у 2000 р. частка власного капіталу сільськогосподарських підприємств у загальній сумі власного капіталу підприємств України становила 11,7 % при її абсолютному значенні 48,9 млрд. грн. У наступних роках спостерігається негативна динаміка частки власного капіталу аграрних підприємств у власному капіталі всіх підприємств України, що досягла найнижчого рівня 4,6 % при абсолютному значенні 37,0 млрд. грн. у 2006 р., а в 2008–2009 рр. вартісні величини власного капіталу дещо розширюються, досягаючи частки, відповідно, 5,5 та 5,7 %.

Таблиця 1

Динаміка власного капіталу аграрних підприємств України, 2000–2009 рр.

Показники	Роки									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Сукупний капітал підприємств України, млрд. грн.	777,0	876,2	953,8	1096,9	1282,8	1477,9	1842,4	2494,1	3245,4	3676,1
Сукупний капітал аграрних підприємств України, млрд. грн.	67,9	63,1	56,6	59,2	63,9	68,5	66,4	90,1	133,1	149,5
Питома вага капіталу	8,7	7,2	5,9	5,4	5,0	4,6	3,6	3,6	4,1	4,1

аграрних підприємств у сукупному капіталі підприємств України, %										
Власний капітал підприємств України, млрд. грн.	418,9	452,5	471,0	512,4	583,1	673,0	801,9	1050,6	1133,6	1269,5
Власний капітал аграрних підприємств України, млрд. грн.	48,9	41,5	37,5	34,4	36,2	38,0	37,0	49,9	62,8	72,2
Питома вага власного капіталу аграрних підприємств у власному капіталі підприємств України, %	11,7	9,2	8,0	6,7	6,2	5,6	4,6	4,7	5,5	5,7

Варто звернути увагу на той факт, що зниження вартості власного капіталу аграрних підприємств України відбувається на тлі стрімкого нарощення грошової маси, водночас зі збільшенням кредитування та монетизації економіки. За таких тенденцій навіть значні обсяги власного капіталу не можуть забезпечити абсолютну стійкість підприємства.

Особливо важливим у даному випадку є аналіз позичкового капіталу, який залучають аграрні підприємства до своєї діяльності. Так, обсяги сукупного капіталу сільськогосподарських підприємств України щодо сукупного капіталу всіх підприємств скоротилися на 4,6 в. п. Як показують дані рис. 2, вартісна оцінка позичкового капіталу аграрних підприємств за 2000–2009 рр. щодо позичкового капіталу всіх підприємств України скоротилася на 1,5 в. п. Проте ці дані доцільно співставити з тенденціями власного капіталу, де таке падіння становило 6,0 в. п. Це означає, що має місце звуження як власного, так і позичкового капіталу аграрних підприємств, проте із власним капіталом це відбувається інтенсивніше.

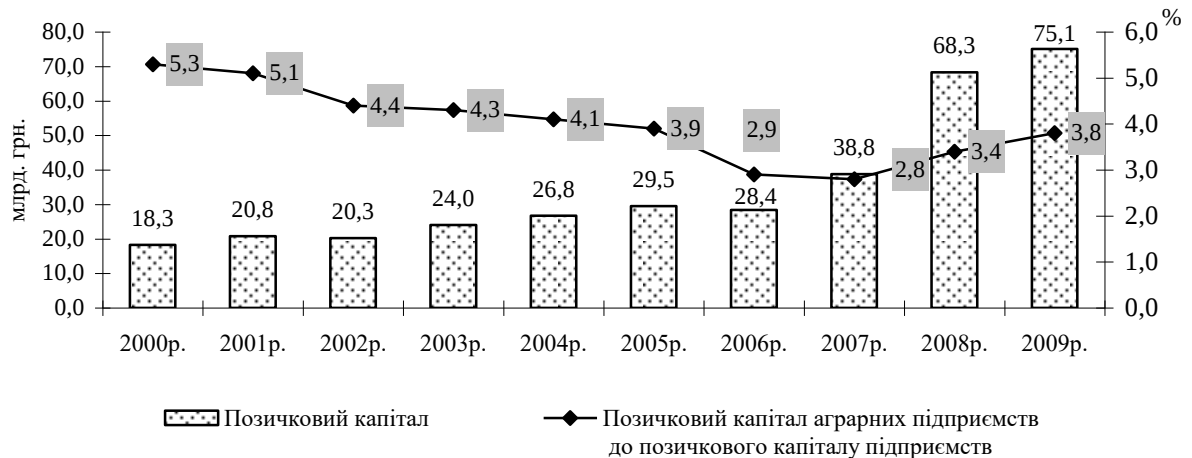

Рис. 2. Динаміка позичкового капіталу аграрних підприємств України, 2000–2009 рр.

Нерівномірні тенденції власного та позичкового капіталу аграрних підприємств, на наш погляд, свідчать про негативну динаміку формування вартісних величин і структурних пропорцій капіталу сільськогосподарських підприємств України. Через стрімке зростання боргового фінансування коефіцієнт співвідношення позичкового та власного капіталу у 2000 р. становив 0,374, а за результатами 2009 р., зріс до 1,040.

Зниження вартісної величини власного капіталу та розширення боргових джерел фінансування господарської діяльності сільськогосподарських підприємств України є причиною їх нестійкості, про що свідчить значне зниження коефіцієнта автономії (табл. 2).

Стан фінансової автономії аграрних підприємств України у 2000–2009 рр.

Показники	Роки									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Власний капітал (ВК), млрд. грн.	48,9	41,5	37,5	34,4	36,2	38,0	37,0	49,9	62,8	72,2
Баланс (Б), млрд. грн.	67,9	63,1	58,6	59,2	63,9	68,5	66,4	90,1	133,1	149,5
Загальний коефіцієнт фінансової автономії (ВК/Б)	0,720	0,658	0,640	0,581	0,566	0,555	0,557	0,554	0,472	0,483

Проведені нами розрахунки показали, що за десять останніх років коефіцієнт фінансової автономії сільськогосподарських підприємств України суттєво погіршився. Це свідчить, що аграрний сектор перебуває на стадії виснаження, що входить у протиріччя зі зростаннями обсягів виробництва. У свою чергу, зниження вартісної оцінки власного капіталу та погіршення структурних пропорцій внаслідок нарощення позичкового капіталу утворюють дефіцит власних оборотних засобів, який щороку зростає.

Загалом, здійснені дослідження щодо діагностики формування та функціонування капіталу аграрних підприємств України вказують на наявність певних невідповідностей і негативних тенденцій у капіталоутворенні. Основною причиною такої динаміки, на нашу думку, є те, що капіталоутворення не має пріоритету з-поміж досліджуваних на урядовому рівні показників. Даному процесу надається недостатньо уваги, що негативно позначається на фінансовій діяльності сільськогосподарських підприємств. Тому наголошуємо на однозначній необхідності посилення уваги держави на дані процеси. Розширення і якісне покращення процедур діагностики процесів капіталоутворення суб'єктами сектора АПК має для багатьох із них стати запорукою покращення фінансового становища і стабільного економічного розвитку, особливо в сучасних кризових умовах.

Література

1. Баліцька В. В. Тенденції капіталоутворення вітчизняних підприємств / В. В. Баліцька // Науково-технічна інформація. – 2009. – № 2. – С. 37 – 47.
2. Калашнікова Т. В. Стан и тенденцы развития кредитного обеспечения аграрной галузи Украины / Т. В. Калашнікова // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 29 – 37.
3. Лелюк О. О. Оптимізація структури капіталу аграрних підприємств / О. О. Лелюк // Економіка АПК. – 2010. – № 21. – С. 36 – 41.
4. Плаксінко В. Я. Теоретичні основи формування власного капіталу сільськогосподарських підприємств / В. Я. Плаксінко // Економіка АПК. – 2010. – № 4. – С. 4 – 7.
5. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://bank.gov.ua>.